

Amb bones paraules

Taxes i taxis

Text: **Gabriel Bibiloni**
http://bibiloni.cat

Molta gent deu pensar que la paraula *taxímetre* és un derivat de *taxi*. Però això no és així: si fos així, un taxímetre seria un aparell per a mesurar la llargada dels taxis, o l'amplada o l'alçada. És precisament al contrari: *taxi* és una paraula que surt per escurçament de *taxímetre*. Això vol dir que, parlant de paraules, abans són els *taxímetres* que els *taxis*.

Els vehicles destinats al lloguer amb conductor són una cosa molt antiga. En el segle XVII a París ja hi havia una cosa que podem anomenar *taxis*. Però un fet remarcable és la invenció

d'un aparell per a mesurar el trajecte i calcular-ne el cost. L'artefacte, inventat per l'alemany Wilhelm Bruhn el 1891, es va dir en la llengua teutònica *Taxameter*, paraula formada amb el mot llatí *taxa* ('taxa', aquí en el sentit de 'cost del trajecte') i el sufix *-meter*. La nova paraula va passar al francès, amb la forma *taxamètre*, però molt aviat l'hel·lenista Théodore Reinach, insatisfet amb la troballa, el va corregir en *taxímetre*, d'acord amb la forma grega *taxis*. I el *taxímetre* va passar a totes les llengües, començant segurament per l'anglès. Els vehicles de lloguer que portaven taxímetre també es diuen en un principi *taxímetres*, una forma econòmica de dir *vehicles de taxímetre*. Però com que en el llenguatge el desig d'economia pot arribar a ser insaciable, els taxímetres

(vehicles) encara s'escurçaren en *taxis*, una paraula que s'ha fet universal. Als Estats Units es va encunyar el terme *taxicab*, format amb els elements *taxi* i *cab*, que no és més que un escurçament –un altre– de *cabriolet*. La parauleta va ser inventada per Harry Nathaniel Allen, l'amo de la primera companyia de taxis de New York, qui n'importà 600 de França i que, per cert, els pintà de groc. En rigor, *taxicab* vol dir cabriolet amb *taxímetre*. Però com que el mot *taxicab* és molt llarg per als americans, uns en diuen *taxi* i uns altres *cab*. Ah, si el senyor Reinach no hagués tingut la pensada de canviar *taxamètre* per *taxímetre*, ara no existiria la paraula *taxi*. Els taxistes que li estiguin agraïts.

Sobre la paraula *taxa*, progenitora dels taxis, també hi ha coses a dir. El mot procedeix, com deia, del llatí *taxa*, o potser

més aviat és un deverbial romànic de *taxar*, i aquest procedeix del llatí *taxare*, que vol dir 'tocar molt i fortament', 'palpar', i després 'estimar', 'avaluar'. És una paraula que du *x* en la majoria de llengües, però els espanyols, tan proclius a confondre el *seso* amb el *sexo*, n'han fet *tasa*, i això, en el nostre context de subordinació, ha portat com a conseqüència que molts dels nostres compatriotes confonguin un impost amb un recipient per a beure te.

Filant més prim, el llatí *taxare* en català va donar *tatxar* i d'aquest sortiren els derivats *tatxació* (acció de taxar) o *tatxa* (taxa). En els segles dits de decadència aquestes formes es van abandonar i van entrar els castellanismes *tassa*, *tassar*, *tassació* i *tassador*, que no van ser esmenats fins a la codificació de Fabra. Aquest, sempre atent a l'etimologia i a les llengües europees, va implantar encertada-

ment les formes actuals.

Diguem també que a l'administració espanyola es diu *impost* a una quantitat que es paga pel fet de posseir o adquirir algun bé, mentre que es diu *taxa* als diners que es paguen per la prestació d'un servei concret. Però això se separa de la pràctica de les llengües europees, que per al que nosaltres diem *imposts* diuen *taxes*. Per exemple, la *taxa sobre el valor afegit* (TVA en francès, VAT en anglès), que en espanyol és IVA. Un punt a revisar, com tota la terminologia administrativa, sobretot en la perspectiva de la construcció d'un estat català. N'haurem de continuar parlant: ara no hi ha més espai.

Ah, i tornant als taxis, els de New York conserven el groc del seu fundador. Quan començarem a reivindicar que els de Palma recuperin els seus colors, tan tristament i vergonyosament abandonats?

L'OPINIÓ DE L'ESPIRA

Paraula viva versus lletra morta

Bartomeu Fiol

La civilitzada -potser cal dir-ho així- col·lecció Els llibres de Pròsper, de l'editorial Moll, una de les poques col·leccions d'aquest tipus que es mantenen i fan un servei dedicades al conreu de l'assaig i del pensament -mentre altres editorials fan córrer la brama que l'assaig no interessa gaire al lector català-, recentment ha publicat una molt interessant selecció d'articles publicats a l'*Avui* per l'únic intel·lectual i poeta català natural de West Virginia que tenim, D. Sam Abrams, amb el títol de *Vendre l'article*, que ja és tot un manifest de la seva incansable activitat promotora a favor de la cultura.

La tesi de l'oncle Sam, totalment a repèl de l'*establishment* neonoucentista, *moletista* i acadèmic nostrat, és, per dir-ho amb les seves paraules, que "és un fet demostrable que la literatura catalana moderna tolera molt malament els escriptors vitalistes". "En conjunt -afegeix- la

La tesi de Sam Abrams és que "és un fet demostrable que la literatura catalana moderna tolera molt malament els escriptors vitalistes"

literatura catalana pateix el mateix desordre que el Faust de Goethe al principi de l'obra: *'lebensangst'*, és a dir, por de la vida. I aquesta por de la vida es pot resumir entre els escriptors, els editors, els crítics, els acadèmics, els periodistes, les associacions i les institucions".

Per descomptat, "el vitalisme literari modern a Catalunya neix, com tantes altres coses, amb Joan Maragall". No hi ha cap dubte que aquesta terminologia encunyada per Abrams, té

molt a veure amb la defensa a ultrança de la paraula viva de Maragall, per molt que, tant durant el noucentisme com el postnoucentisme, aquesta característica tan proverbial de l'obra maragalliana hagi fet arrufar el nas a tants dels nostres poetes més aticistes i decorosos i dels nostres crítics més exigents. Per descomptat, Maragall no ha estat l'únic que hagi estat "titllat sovint d'intuïtiu, deixat, poc culte, poc intel·ligent", i fins i tot d'una mica infantil. Abrams s'ha preocupat prou de queixar-se del buit que se li ha fet a Agustí Bartra, a l'obra del qual Joaquim Molas i els moletes "farien millor de buscar ressons kierkegardians, bergsonianes, heideggerians i sartrians ... en lloc d'enterrar-lo, amb despit, sota la llosa de 'ressons whitmanians'".

Dins la llista dels reprobats pels nostres estugosos, cal incloure-hi també Joan Salvat Papasseï, Joan Puig i Ferrater, el mateix

Baltasar Porcel, Màrius Sampere, Lluís Solà, Pere Rovira, Miquel de Palol i Vicenç Villatoro, del qual Abrams ens diu que és "un vitalista nat, que ha excel·lit en el camp de la narrativa, la dietarística, l'assagisme i el periodisme", i que, per cert, acaba de publicar un poemari feridor, *Sense invitació*.

Un altre tema capital d'aquests articles és el de la postergació de la perifèria i dels perifèrics. De fet, Sam Abrams s'hi pronuncia igualment de manera contundent en relació a aquesta qüestió, que considera capital: "Barcelona s'ha erigit com a nucli dur de la literatura catalana, i tot el que procedeix de Lleida, Tarragona, el País Valencià, les Illes, la Catalunya Nord, Andorra i l'Alger, és automàticament considerat perifèric i més aviat negligible". I acte seguit afegeix: "El complex de superioritat i l'arrogància de Barcelona no són cap cosa nova. En canvi, el que sí és d'una actualitat rabiosa és la gradual provincia-

**poe
sia
ro**

nització de la literatura catalana i la incipient resposta de qüestionament de la superioritat indisputada de Barcelona des de les perifèries. En definitiva, crec que s'està produint una inversió tèrmica pel que fa a l'aplicació de l'epítet "provincià" a Barcelona o a les perifèries".

Naturalment, dins aquesta selecció dels seus articles periodístics, el nostre poeta i intel·lectual de West Virginia toca molts d'altres temes, com la necessitat de defensar la prioritat de la parenta pobra, la necessitat no sols de llegir ans també de rellegir, la importància d'unes polítiques editorials de traduccions ben orientades, etcètera, etcètera.